

The left side of the slide features a vertical bar with a gradient from light pink to dark pink. To its right, several circles of varying sizes are arranged vertically, also in shades of pink. The largest circle is at the top, followed by a smaller one, then a medium-sized one, and two smaller ones at the bottom.

RAZVOJ ZGODOVINSKIH DEŽEL IN SLOVENC

Dežela se vzpostavi kot domovina

**Plemiške rodbine na Slovenskem in oblikovanje
dinastičnih ozemelj**

**Srednjeveška mesta in kulturna dejavnost na
Slovenskem**

DEŽELA SE VZPOSTAVI KOT DOMOVINA

Oblikovanje dežel na Slovenskem v poznem srednjem veku

- Vzpostavitev **zemljiških gospostev** (znotraj cesarstva)

- v mejnih krajinah (oz.vojvodinah) se pojavijo **sodne in upravne strukture oblasti**
- lastniki zemljiških gospostev so izvajali oblast v vladarjevem imenu in oblast kot zemljiški gospodje, imeli so lastno ~~oboroženo~~ silo, izvajali so sodstvo, kovali so denar, ustanavljali mesta pridobivali so si čedalje večjo moč, oblast v pokrajinah je postala **DEDNA**
- V poznem srednjem veku je vladarska oblast cesarstvu postala šibka, **več oblasti** so dobili predstavniki dinastičnih rodbin

- Ozemlja pod njihovo oblastjo postopoma postanejo svojevrstne države znotraj (vedno bolj ohlapnega) cesarstva: **DEŽELE**

- **Deželni knezi** postanejo predstavniki dinastičnih rodbin; **deželno pravo:**
 - ↓ določalo nekatere pravice ter vojaško in sodno oblast knezov nad
- **Deželnim plemstvom - deželani** bili so šibkejše plemstvo (predhodno visoko plemstvo, lastniki iste posesti, ki so jih dinastične rodbine izrinile)
- **Deželni zbor:** sestavljen iz *deželanov*, *visoke duhovščine* in *zastopniki mest* ter pod vodstvom deželnega kneza – sodelovali so pri izvajanju vladanja v državi

- Dežele niso bile etnične tvorbe
- Niso se ustalile istočasno, večinoma ob koncu srednjega veka, na območju današnje Republike Slovenije so prebivalci takrat živeli v štirih deželah:

Štajerska: s središčem v Gradcu; ustalila se je l.1035, z ločitvijo od vojvodine Kranjske

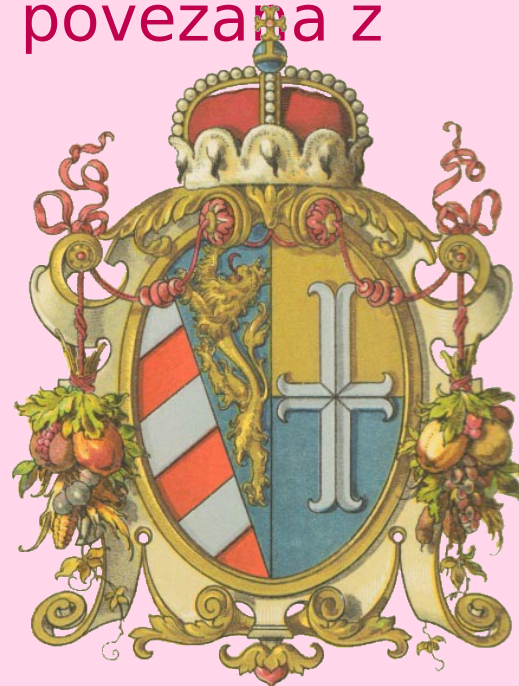
➔ **Koroška:** s središčem v Celovcu, ustalila se je šele v 16.stoletju (čeprav je bila vojvodina že l.976 in leta 1002 dokončno ločena od Bavarske, vendar so se vojvode hitro menjavali, zato so imeli šibki polo

➔ **Kranjska:** s središčem v Ljubljani, v vojvodino je bila povzdignjena l.1364

- ➔ **Goriška:** s središčem v Gorici, dežela z deželnimi knezi postala l.1365
- Izjemi sta današnja Istra (pod nadoblastjo Benečanov) in Prekmurje (del Ogrske)
 - V vseh naštetih deželah so vladali Habsburžani-vendar kot deželni knezi, čeprav je bila ustalitev dežel močno povezana z vzponom le teh

- Z ustalitvijo dežel, ki so bile edina teritorialna organizacija oblasti, se je izoblikovala **DEŽELNA DOMOVINSKA ZAVEST**, čeprav dežele niso bile etnične tvorbe
 - Dežela je bila domovina, deželni knez pravi vladar, prebivalci pa pripadniki svoje domovine
- deželna domovinska zavest je bila močnejša od narodne zavesti

VELIKOKNEŽEVA RODBINA NA SLOVENSKEM & OBLIKOVANJE DINASTIČNIH OZEMELJ

- Današnje slovensko ozemlje je bilo rob cesarstva, za varstvo meja so rodbine iz visokega plemstva ***bogatele in dosegame vedno več politične moči***

cesar jih je nagrajeval ne samo z dodelitvijo funkcij, ampak tudi z obsežnimi zemljišči: ustvarjala so se **dinastična ozemlja**

- rodbini Eppenstein in Spanheim (posesti južno od koroške, na kranjskem in v nekdanji Savinjski krajini, Ljubljansko kotlino – z Ljubljano)
- Grofi iz Andechs (Kamnik)
- Traungauci (Štajerska)
- Rodbina Auersperg (Turjak)
- “Hemin rod”; Hema in njen mož Vilijem II. (Breže na Koroškem, Savinjska, območje med Dravo in Savo, ozemlje južno od Save do Kostanjevice in Višnje Gore)
- Češki kralj Otokar II. Přemysl (vojvoda na Štajerskem, Koroška, Kranjska)
- od 1278 naprej: HABSBURŽANI (Rudolf I.-nemški vladar)

◦ GORIŠKI GROFJE

➔ Gorica

➔ vzpon dosegli v 13.stoletju

➔ obsežne posesti (fevdi in alodi-brez dajatev in davkov): v Posočju, na Vipavskem, Krasu, v Istri, Furlaniji in na Koroškem

➔ Grof Majnhard Goriški dobil od vladarja (Rudolfa Habsburškega) v zastavo Kranjsko (1279), vojvodino Koroško, vojvoda Koroške (1286)

➔ z izumiranjem je njihova posest prehajala pod Habsburžane, ob smrti zadnjega goriškega grofa (Lenarta, 1500), tudi sama Gorica

◦ GROFI CELJSKI

➔ svobodni gospodi iz grada Žovnek (Savinjska

➔ spretni poroke in vojaške službe: velik vpliv

➔ 14.stoletje

➔ posesti na: Štajerskem, Koroškem, Kranjskem,
(rodbina Vovberških)

➔ bili povzdignjeni v grofe Ce

➔ naklonjenost ogrskega kralja Sigismunda

➔ Luksemburškega prinesla vpliv tudi na

➔ (današnji) severni Hrvaški - ozemlja zunaj
cesarstva!!

➔ povzdignil grofe Celjske v **državne** kneze

➔ Rimsko-nemškega cesarstva, jih tako razvezal

➔ odvisnosti od Habsburžanov, rodbini sta stopili v

➔ vojne (Habsburžani niso odobravalji tega

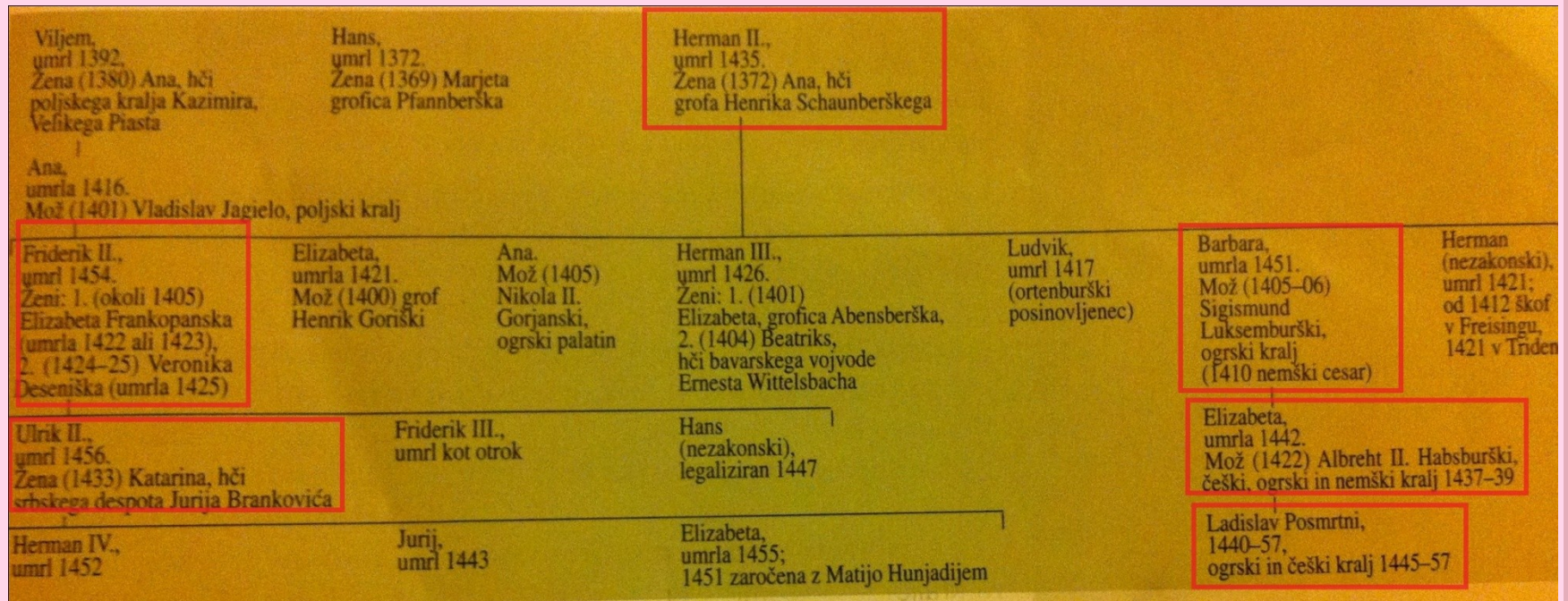
- ➔ Herman II. poročal svoje otroke v pomembne evropske plemiške rodbine:
- ★ Friderik II. (njegov sin) se je poročil z plemkinjo nižlega rodu, Veroniko Deseniško – obsojena kot čarovnica in umorjena
 - ★ Ulrik II. (Friderikov sin, Barbarin nečak) se je poročil na srbski dvor, kar je povezal se s samim turškim sultanom

bil je stric Ladislava Posmrtnega (vnuk Barbare & Sigismunda, sin Elizabete ter Alberhta II. Habsburškega), imel je njegovo skrbništvo (kraljevo namestništvo – dejanski ogrski vladar)

ogrski visoki plemiči (Hunyadi) ga niso hoteli v bližini, zato so nad njim izvedli

SREDNJEVEŠKA MESTA NA SLOVENSKEM

- V mestne naselbine so se naselja večinoma razvila v 13.stoletju

➔ Izjema so mesta današnje slovenske Istre in Ptuj (ohranila poselitveno kontinuiteto z antiko)

○ MESTA V NOTRANJOSTI

→ naselbine z trgovsko in obrtno dejavnostjo dobile **sejemske pravice** in **pravico do obzidja**

→ prvotno mesta ustanavljali vladarji, od 13.stol. dalje deželni knezi postali **mestni gospodje**

postavljali mestno upravo in sodstvo

→ Mesta so se ozemeljsko, gospodarsko, družbeno in pravno ločila iz ostalega (agrarnega) dela zemljiškega gospostva

→ Vsak prebivalec mesta ni bil **meščan**
(plemstvo, duhovščina, menišтво, uradništvo, služinčad, Judje, podložniki-ki so obdelovali okolico,...)

živeli v mestu, se ukvarjali z obrtjo ali trgovino

imeli pravico vstopati v **organe mestne oblasti**

(zbor oz. skupščino vseh meščanov), ki
→ gã je

vodil **mestni sodnik** – predstavnik mestnega

gospoda

v poznem srednjem veku: **mestni svet**
(ožja skupina)

○ Mesta v notranjosti so bila:

➔ Koroška: Breže (12.stol.), Šentvid, Beljak, Velikovec, Celovec(13.stol.)

➔ Štajerska: Ptuj, Maribor, Slovenj

➔ Gradec(13.stol.)

Kranjska: Kamnik, Kranj, Ljubljana, Novo mesto (1365 – Rudolf IV.); Krško, Kočevje, Višnja

➔ Gora, Lož(15.stol.), Celje (15.stol.)

➔ Gorica (14.stol.)

Breže na Koroškem

Ptuj

◦ OBALNA MESTA

Prebivalci (Trsta, Milj, Kopra, Izole, Pirana):

so se ukvarjali z ribištvo, solinarstvom, ladjedelništvo, vinogradništvo, oljkarstvom, sadjarstvom _____ v 13.stol.:

obrt&trgovina (mednarodna trgovina med deželami, Ogrsko, Italijo)

↪ mesta se občutno povečajo, obzidja pa imela že prej

→ Upravno in gospodarsko enoto so mesta **tvorila skupno podeželje** (agrarnim zaledjem)

Trst

- Obalne mestne naselbine so imele **samoupravo** razvito že zelo zgodaj: **kolonat** (koloni so obdelovali zemljo v mestem zaledju, ki je bila last prebivalcev mesta) – fevdalni odnosi se niso razvili
- Prebivalstvo in njim pripadajoče ozemlje je bilo združeno v **občino** oz. **komuno**
- Pravila napisana v **statutih**
- v poznem srednjem veku je v samoupravi sodeloval **komunalni svet z dednim članstvom** (skoraj lastnosti plemstva-**patriciji**, patriciat)
- Mesta so potrebovala zaščito – Benetke, najprej sklepali zavezništva, nato so se jim predali v nadoblast (načelniki-**podestati**)
- Govorili italijansko in slovensko, uradovali so v latinščini, italijanščini
- Romani, Slovani(podeželje)

◦ **Koper** (Capris, Iustinopolis)

Središče istoimenske komune

Otok, imeli domače pristanišče

Soline, oljčni nasadi, vinogradi,
ribiške&trgovske ladje

Prve zavezniške pogodbe (z Benečani): že v
10.stol., podredili so se jim 1279

Veliko in bogato mesto, vplivno plemstvo

Benečani so onemogočali gospodarsko
dejavnost, l.1348 se je koprška komuna
neuspešno uprla

Ostal beneški vse do razpada
republike 1797

Titov trg v Kopru

◦ Škofja Loka

Leži ob Sori

Freisinški škofi prejeli od cesarja l.973

V 13.stoletju razvila naselbina obrti in trgovine
1274: mestne pravice

Mestno upravo vodil sodnik, z mestnim svetom
Škofjeloški cehi (obrtna združenja) – 15.stol.

Hube (posestva) je razdelil škof, z pravico do
paše in oskrbo z drvmi

Škofjeloški grad

KULTURNA SLOVENSKEM

u z uporabo gotice in
(Stični-Stiški rokopis)

romaneskih

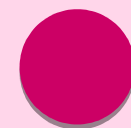

- Slovenski prostor
Služba dami, Kronika
- Arhitektura: predromaneski
cisterijanskega
arhitektura (**romaneski**)
- Freske (**podružnica**
-1490)

VPRAŠANJA

- Kaj je dežela? Opišite proces nastajanja dežel.
- Kakšno vlogo so v deželi opravljali knez, deželani, deželni zbori, deželni stanovi?
- V čem se domovinska zavest v času Valvasorja razlikuje od današnje?
- Zakaj so Celju rekli tudi knežje mesto?
- Kako sta povezani usodi Celjskih in Goriških?
- Kako so se Celjski povzpeli od svobodnih gospodov do knezov?
- Kdaj in kje so začela nastajati ozemlja v notranjosti slovenskega ozemlja? Kdo in zakaj jih je ustanavljal?
- Kako so se razlikovale gospodarske dejavnosti v notranjosti in na Primorskem?
- Kaj je komuna in kako se je oblikovala?

- Kdo so bili patriciji v srednjeveških komunah?
- Kakšno vlogo so pri širjenju srednjeveške kulture odigrali samostani?

